

Allie Benderová, CDBC
Emily Strongová, CDBC

Ten **NEW** život pro vašeho psa

Komplexní pohled na to,
jak psovi obohatit každodenní život

NAKLADATELSTVÍ

PLOT

Praha, 2021

Pro Sherry Woodardovou, bez níž by tato kniha nikdy nevznikla.

A na památku dr. Hala Markowitze,
bez něhož by neexistoval koncept enrichmentu.

**Canine Enrichment for the Real World
Making It a Part of Your Dog's Daily Life**

© 2019 Dogwise Publishing

English edition published by Dogwise Publishing, Wenatchee, Washington, USA.

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této knihy nesmí být reprodukována ani vysílána v jakékoli podobě a jakýmkoli prostředky, elektronickými, digitálními či mechanickými, včetně fotokopíí, zvukových záznamů nebo jakýmkoli systémem pro ukládání a vyhledávání informací, bez písemného svolení nakladatele.

Autorky a nakladatel nenesou odpovědnost v případě náhodných nebo následných škod vzniklých na základě opatření, provádění nebo používání pokynů a doporučení obsažených v této knize nebo v souvislosti s nimi.

Copyright © Allie Bender, Emily Strong, 2019

Cover design © Jesus Cordero, 2019

Translation © Jana Dušková, 2021

© Nakladatelství PLOT, 2019

ISBN 978-80-7428-405-2

Obsah

Vzkaz od autorek: Věda je důležitá	9
Úvod: Jak definovat enrichment pro psy.....	15
Kapitola 1: Enrichment dříve a dnes.....	18
Kapitola 2: Prvky enrichmentu	24
Kapitola 3: Možnost vlivu	38
Kapitola 4: Pohyb	59
Kapitola 5: Bezpečnost a pocit bezpečí.....	70
Kapitola 6: Instinktivní chování	81
Kapitola 7: Obstarávání potravy.....	93
Kapitola 8: Sociální interakce	111
Kapitola 9: Duševní stimulace.....	134
Kapitola 10: Enrichment pro uklidnění	150
Kapitola 11: Nezávislost.....	161
Kapitola 12: Zajištění správného prostředí.....	167
Kapitola 13: Lidský prvek	178
Kapitola 14: Pracujte s rozmyslem, šetřete si námahu	185
Kapitola 15: Enrichment v praxi pro psy se zvláštními potřebami	192
Kapitola 16: Enrichment v praxi pro útulky a záchranné stanice.....	200
Kapitola 17: Shrnutí	210
Použitá literatura	218
Zdroje	224
O autorkách	232
Rejstřík	234

Poděkování

Především bychom chtěly poděkovat lidem, kteří nám pomohli tím, že buď recenzovali náš rukopis, nebo nás při debatách neúnavně zbavovali hochštaplerského syndromu, nebo obojí. K těmto lidem patří: Eileen Andersonová, Stephanie Edlundová, Nancy Tuckerová, Christie Keithová, Lori Stevensová, Dr. Erica Feuerbacherová, Dr. Lisa Gunterová a Dr. Susan Friedmanová. Vaše zpětná vazba, moudrá slova, rady a povzbuzování pro nás byly nepostradatelné a motivovaly nás k další práci.

Speciální poděkování patří vědcům, díky jejichž neúnavné práci jsme lépe poznávaly množství složitých a fascinujících aspektů duševního a tělesného zdraví, chování, výživy i jiných témat souvisejících s enrichmentem. Z vaší práce jsme se hodně naučily a teď se o to můžeme podělit s dalšími lidmi. Vliv, který jste měli a stále máte na naši profesi, je nezměrný. Děkujeme obzvlášť Dr. Seanu Delaneymu, Dr. Kathii Bealové, Dr. Anně Johnsonové, Dr. Rogeru Abrantesovi a Dr. Simonu Gadboisovi za to, jak ochotně, laskavě a trpělivě odpovídali na naše otázky. Také chceme poděkovat Adrienne Hoveyové, která je tou nejlepší vydavatelkou na celém světě. Máme obrovské štěstí, že jsme s vámi mohly spolupracovat. Díky vám už teď toužíme napsat další knihu.

Děkujeme svým žákům, kteří si přečetli rukopis a poskytli nám svůj laický názor. Vaše zpětná vazba byla neocenitelná.

Děkujeme svým klientům, všem zaměstnancům a dobrovolníkům z útulků a záchranných stanic i zvířatům, s nimiž jsme po celá léta měly to potěšení pracovat. Naši žáci byli a jsou našimi nejlepšími učiteli.

Děkujeme, děkujeme, děkujeme vám za trpělivost a důvěru. Děkujeme svým rodinám a dalším důležitým lidem za to, že nás podporovali a vedli nás ke skromnosti.

A speciální dík posíláme Glennu Pierceovi za to, že nám dovolil vypůjčit si koncept CPUPS. Společně můžeme CPUPS zdat!

Vzkaz od autorek: Věda je důležitá

Než se vrhneme na hlavní téma knihy, zastavme se na chvíli u jednoho aspektu, na který v oblasti výcviku a tréninku psů stále panují rozporuplné názory: u vědy. Vědecké poznatky jsou totiž při úvahách nad tím, proč a jak plnit potřeby psů, velmi důležité. Lidé to však často neradi slyší. Možná jim věda nahání strach, připadá jim odtržená od života nebo se jim zdá, že popírá emoce a intuici. Ale uplatňování intuice a empatie se s důkazy nikterak nevylučuje; jedno není na překážku druhému a nejlépe vlastně fungují ruku v ruce. Proto se teď pojďme na chvíli zamyslet nad averzí vůči vědě a popovídat si o ní.

V první kapitole se budeme zabývat tím, jak se dají důkazy a intuice používat společně. Také budeme mluvit o tom, jak důležité je, abychom byli schopni objektivně posoudit, zda naše praktiky skutečně splňují potřeby zvířete, a ne abychom jen měli dobrý pocit, že něco děláme, i když to ve skutečnosti není efektivní. Někteří lidé mají vůči vědě averzi i proto, že se domnívají, že je suchopárná, nudná, nepochopitelná nebo složitá, nebo že nemá žádnou souvislost s reálným životem, nebo obojí. My dvě už jsme častokrát slyšely názory typu: „Můj mozek takhle nefunguje,“ nebo: „Nemám čas vysedávat s nosem v knihách; mám dost práce s praktickým výcvikem psů,“ nebo: „Možná jsem nestrávil ani chvíli v laboratoři, ale zato jsem strávil tři desítky let v reálném světě výchovou a výcvikem psů!“ Zní vám to povědomě? Máme pro vás dobrou

zprávu: vůbec nevádí, když člověk nemá vědecké sklony. Nemusí trávit život hloubáním nad výzkumy nebo prací v laboratoři. Na naší komunitě je skvělé to, že se každý z nás může specializovat na to, co ho zajímá, a že se od sebe můžeme navzájem učit. Stejně jako si nemusíte sami vést účetnictví, dělat si instalátérské práce, provádět na sobě lékařské zákroky nebo si vytvářet webové stránky, nemusíte ani sami dělat výzkum. A díky bohu za to! Z nás dvou není ani jedna stavěná na vědeckou práci. Mnohem víc nás baví sklízet plody práce stovek akademických badatelů, shromažďovat výsledky jejich výzkumu a pak z nich vytvořit knihu, která bude čtivější a přístupnější pro běžné čtenáře. To je náš úkol v naší komunitě. I vy máte ve své komunitě určitě cenný úkol. Jedna z klientek to řekla Emily velmi výstižně těmito slovy: „Miluju vědu, i když jsem umělkyně. Tyhle dvě oblasti si neodporují; jsou to sestry. Kreativita a intuice potřebují nosné médium, aby se mohly projevit ve vší skvělosti. Člověk musí dobře znát pravidla, aby věděl, kdy a proč a jak je porušovat.“

A máme ještě skvělejší zprávu: výzkum není něco, co v laboratoři provádí parta vědců, kteří se nikdy nesetkali s výcvikem v praxi. Spousta výzkumů se odehrává přímo v životě. Celá řada aspektů blaha a chování zvířat se totiž ani nedá zkoumat v laboratoři, protože se mohou odehrávat pouze v reálném světě. A ať vědecký výzkum probíhá v laboratoři, nebo v životě, dá se aplikovat na reálný svět. I když televize a filmy často zobrazují vědce jako maniaky odtržené od reality, kteří jsou natolik posedlí svými mikroskopy, že nejsou schopni fungovat ve společnosti, tak oni takoví nejsou. Navíc většina trenérů, kteří se při práci opírají o výsledky vědeckých výzkumů, neuplatňuje tyto poznatky bez rozmyslu. Mnozí behavioristé – tedy lidé, kteří vystudovali některou z věd o chování – zároveň působí jako velmi úspěšní a efektivní profesionální trenéři zvířat a behaviorální poradci a jejich výzkumy pocházejí právě ze zkušeností s tréninkem zvířat a z práce s jejich majiteli v reálném světě. Proto jednou provždy zahodme mýtus, že věda nemá žádnou souvislost se skutečným výcvikem zvířat.

Dalším běžným omylem je to, že věda je nespolehlivá, protože neustále sama sebe popírá nebo si odporuje. I tahle představa o fungování vědy je nesprávná. Ano, stále se učíme nové věci a získáváme další poznatky, ale když se toho naučíme víc, tak informace spíše přičítáme, než odečítáme. To, co jsme se naučili dřív, nemusí kvůli novým poznatkům nutně ztratit platnost; když do větší hloubky poznáváme svět přírody, odhalujeme další nuance, další drobnosti, další složité vztahy, díky nimž vyjde najevo, že dosavadní znalosti třeba nebyly úplně správné, ale i tak představují důležitý krok na naší věčné cestě.

Leckdo si také myslí, že vědě se nedá věřit, protože i v rámci jednoho vědeckého oboru se odborníci neustále rozcházejí v názorech. Ale ono je tomu přesně naopak: právě *proto*, že se spolu vědci přou, je vědecký přístup důvěryhodnější a platnější než obecně vžitá názory. Jak je to možné? To proto, že při vědecké práci je nutná transparentnost a odpovědnost, které jsou zajišťovány procesem odborného recenzování. Pokud je vědec požádán, aby dokázal svá tvrzení, musí být schopný ukázat svůj pracovní postup, aby ho mohli analyzovat a zopakovat kolegové, kteří mají srovnatelné vzdělání. U obecně vžitých názorů tomu tak není. Jestliže je profesionální trenér psů požádán, aby dokázal svá tvrzení, odpoví prostě: „Protože jsem profesionál,“ nebo: „Protože takhle se to dělalo vždycky,“ nebo: „Moje výsledky mluví samy za sebe.“ Není tady žádné důkazní břemeno, žádná odpovědnost, žádné odborné recenze, pouze neoficiální důkazy a kult osobnosti.

Jeden trenér jednou položil Emily velmi zásadní otázku: „Netrénujeme snad všichni na základě vědeckých poznatků? Není věda jen shromažďování důkazů? Neděláme to snad všichni? Vyzkoušíme nějakou metodu, a když funguje, tak v ní pokračujeme; a když nefunguje, tak s ní přestaneme. Není právě tohle věda?“ To je častá mylná představa o podstatě vědy a o tom, co přesně jsou důkazy. Existují vlastně dva druhy důkazů: neoficiální důkazy a empirické důkazy. Neoficiální důkazy, to je to, co bezděčně popsal onen trenér: osobní zkušenosti, v nichž pozorovatel stanoví příčinnou souvislost mezi dvěma událostmi, které vypadají, že mají nějaký vzájemný vztah. Empirické důkazy, to je shromažďování měřitelných dat, odstraňování proměnných a analyzování dat s cílem lépe pochopit podstatu toho, co je zkoumáno. A podstatou vědeckého procesu jsou právě empirické, nikoli neoficiální důkazy.

Když jsou empirické důkazy nashromážděny a analyzovány, musí být ještě podrobeny recenzi jiného odborníka a replikaci, aby bylo zajištěno, že je studie vědecky správná. Neoficiální důkazy jsou mnohem více ohrožené lidskými chybami a logickými nepřesnostmi. Na jejich základě vznikají pověry (přes cestu mi přeběhla černá kočka a potom jsem si zlomila nohu, tudíž černé kočky přinášejí smůlu) a nesprávné výklady (naš pes vždycky vypadá provinile, když po návratu domů najdeme na podlaze loužičku, takže určitě ví, že udělal něco špatného) a jsou jimi úporně odůvodňovány nesprávné teorie (potrestala jsem psa za to, že štěkal na souseda, a teď už na souseda neštěká, takže ta metoda funguje, no ne?). Z neoficiálních důkazů se nedozvíme, jestli nějaká metoda skutečně funguje nebo jestli to jenom tak vypadá. Nedozvíme se z nich, jestli

funguje dočasně a pouze za určitých podmínek (například pouze za neustálé přítomnosti hrozby), nebo jestli funguje skutečně dlouhodobě. Nedozevíme se z nich, proč a jak určitá metoda funguje (to, že si vymyslíme důvody, proč podle nás funguje, neznamená, že to skutečně víme!). Nedozevíme se z nich, jestli metoda funguje způsobem, který je pro žáka zdravý z duševního a tělesného hlediska. Nedozevíme se z nich, jaké může způsobit vedlejší škody, i když třeba skutečně funguje. Nedozevíme se z nich spoustu věcí. Takže odpověď na tuhle zásadní otázku zní: ne, neoficiální důkazy, to není věda, a proto není pravda, že všichni trénujeme na základě vědeckých metod.

Samozřejmě nelze popřít, že existuje i špatná věda. Je pravda, že existuje i vadný výzkum. Je pravda, že neetičtí jedinci a organizace zneužívají vědecké metody s cílem získat moc, peníze nebo slávu. Stejně jako jakýkoli nástroj se i vědecké metody dají buď použít, nebo zneužít. Z toho důvodu bychom neměli slepě akceptovat nějaké tvrzení jako pravdu jen proto, že se to uvádí ve studii. To není věda: to je slepá víra. V kapitole Zdroje najdete odkaz na nástroje pro kritické hodnocení výzkumu za účelem určení jeho platnosti. Pokud si chcete přečíst o výzkumech přímo ze zdroje a ne se spokojit jen s naším tvrzením, budou se vám takové dovednosti velice hodit. Na vědě je skvělé i to, že se postupem času sama koriguje. Často to probíhá pomalu, ale na používání empirických důkazů místo výlučného spoléhání na neoficiální důkazy je krásné to, že když vědecká komunita postupně shromažďuje data, tak nakonec odhalí a odstraní nepřesnosti a nesprávné výklady a doplní chybějící proměnné. Každou výzkumnou studii si můžete představit jako pilíř, na který se vrší budoucí studie. Solidní vědecké poznatky vydrží i zkoušku časem a mohou na ní stavět další a další výzkumy. Naopak vadné vědecké poznatky se pod vahou dalších studií zhroutnou a jejich směr myšlení zmizí. Všechny současné znalosti vědců staví na pilířích, které obstály ve zkoušce času.

My se v téhle knize ze všech sil snažíme používat vědecké poznatky odpovědně. Citujeme pouze zdroje, které byly podrobeny odborné recenzi a zveřejněny uznávanými profesionálními organizacemi v seriózních publikacích. A i když jsou některé ze studií limitované, neprůkazné nebo byly prováděny na jiných druzích zvířat než na psech, přesto ze všech sil usilujeme o to, aby se naše názory a praktiky řídily vědeckými daty, nikoli naopak. Také je třeba poznamenat, že pouhý fakt, že byla některá studie uskutečněna na jiném druhu zvířat než na psech, nemusí ještě znamenat, že je od nás nezodpovědné používat její výsledky u psů. Behaviorální analýza neboli analýza chování platí na

všechny živočišné druhy. Zákony chování jsou stejně univerzální jako zákony fyziky; těmto základním principům se nevymyká žádný živočich. Fyziologické a emocionální reakce jsou navíc napříč druhy tak podobné, že když vědci prováděli podobné studie u různých druhů, byly jejich výsledky napříč druhy stejné. Takže když se v knize odvoláváme na studie, které se netýkají přímo psů, tak to neděláme bez rozmyslu. Dokud nebudou podobné studie uskutečněny na psech, mohou jako skvělá analogie v určitých kontextech posloužit i studie provedené na lidech, potkanech a jiných živočišných druzích.

Ale tím se dostáváme k ještě jedné důležité věci: vědecký výzkum různých aspektů enrichmentu neboli obohacování životních podmínek u psů je poměrně nový, a proto je k dispozici relativně málo studií. Je mnohem víc věcí, které ještě nevíme, než těch, které už víme. Abychom tuto mezeru zaplnili, musely jsme se proto v některých případech při psaní nutně opírat o své osobní zkušenosti a neoficiální důkazy. Vždycky na to ovšem na příslušných místech v knize upozorníme. Všichni musíme informace, které máme, využívat co nejlépe. Je úžasné žít v dnešní době a pracovat se psy. Díky novým poznatkům, které vědci rok co rok získávají, je tahle profese ještě zajímavější, dynamičtější a přináší větší naplnění než kdy dřív. Doufáme, že naše vášně a nadšení pro behaviorální vědu nakazí i vás.

Jak byla napsána tato kniha

Nakonec ještě stručná poznámka o tom, jak jsme tuhle knihu psaly: my autorky (Emily a Allie) bydlíme hodně daleko od sebe, přes půlku naší země, ale spolupracujeme na několika velkých projektech. Z logistických důvodů nebylo možné, abychom knihu psaly společně. Proto každá z nás napsala určité kapitoly a pak jsme si je navzájem upravovaly a doplňovaly. Z toho důvodu si asi při čtení všimnete změn ve stylu a tónu. Když hovoříme o osobních zkušenostech, uvádíme svoje jména, abyste nemuseli hádat, které z nás se daná událost týká. Doufáme, že vás tyhle rozdíly nebudou rušit; považujte to spíš za rozhovor, který sledujete a kterého se případně i účastníte.

Také bychom chtěly, abyste tuhle knihu nepovažovali za konečný zdroj všech informací, ale za jakýsi uzel, který vás napojí na další a ještě lepší zdroje. Využívejte kapitolu Zdroje vzadu v knize. Čtěte knihy, prohlížejte si webové stránky a videa a využívejte možnosti dalšího vzdělávání, na které tam odkazujeme. A pokud chcete proniknout do ještě větší hloubky, podívejte se na

knihy o výzkumech v kapitole Použitá literatura. Můžete kontaktovat i samotné vědecké pracovníky a přímo se jich ptát. Nemusíte totiž dát jen na naše slova. Tahle kniha není o názorech; jejím cílem je otevřít před vámi celý širý svět zdrojů a informací o tom, kdo jsou psi a jak plnit jejich potřeby. Doufáme, že to pro vás bude stejně fascinující jako pro nás.

Úvod: Jak definovat enrichment pro psy

Navždy budeš odpovědný za všechno, co sis ochočil.

Antoine de Saint-Exupéry

Když Emily začínala působit jako behaviorální poradkyně, pracovala s klienty, jejichž pes byl doslova uzlíček nervů. Pořád přecházel z místa na místo a kňučel, jen těžko se dokázal uklidnit a nestál o žádnou interakci s majiteli. Ti už vydali tisíce dolarů v různých veterinárních nemocnicích ve snaze zjistit, jestli nemá nějaké zdravotní problémy, ale bez výsledku. Veterináři u psa nenašli žádný tělesný problém, takže dospěli k názoru, že problém je určitě behaviorální, a poslali klienty za Emily. Klienti jí velmi podrobně vyličili, co všechno dělají, aby byli dobrými majiteli: snažili se, aby se pes každý den řádně proběhl, opatřili mu spoustu hraček, krmení mu podávali v hlavolamech místo z misky, pravidelně s ním chodili na výcvikové lekce a to nebylo zdaleka všechno. Nebyli to dobří majitelé; byli to báječní majitelé.

Nejvíce je na tom rmoutilo, že psa dostali už jako štěně a že nikdy neměl žádné problémy; to podivné chování začalo jako z čistého nebe před pár měsíci a stále se zhoršovalo. Byli přesvědčeni, že vina je někde v nich, protože člověk, který s jejich psem chodil běhat, jim říkal, že když je pes venku, je klidný a spokojený, ale když se má vrátit domů, tak se zdráhá.

Po dlouhém vyptávání, jestli se u nich doma neodehrály nějaké změny, manžela najednou něco napadlo: „Víte, koupili jsme si takovou tu věcičku,

kteřá zvukem odhání hmyz. Nemohla by ona způsobovat ten problém?“ Šel do šatny, vypnul ji a pes se během pár sekund začal viditelně uklidňovat. Během několika příštích dnů se vrátil ke svému starému já a jeho úzkostlivé chování zmizelo. Tolik stresu, úzkosti a výdajů kvůli zvuku, který my lidé ani neslyšíme.

Takové situace vyvolávají otázku: Jak definovat enrichment? Ten pes měl spoustu hraček, příležitostí k obstarávání potravy a k tělesnému pohybu – tedy všechno, co lidé obvykle považují za obohacení – a přesto, byl by ho někdo, kdo ho viděl v onom období zvukového odhánění hmyzu, označil za „obohaceneho“? Pravděpodobně ne. Takže pokud enrichment neboli obohacení životních podmínek nejsou jen hračky a aktivity, které má pes k dispozici, co to vlastně je?

Komplexní pohled

Na to, co znamená enrichment, se musíme podívat komplexněji. Nestačí zajišťovat zvířatům aktivitu. Nestačí vytvořit jim prostředí, které podle nás vypadá dobře. Naší povinností je postarat se o to, aby byly uspokojeny *všechny* potřeby zvířete. Jelikož jsme si psy ochočili a přitom u nich vyvolali závislost na nás, je teď na nás, abychom se postarali o to, aby mohli plně rozvinout celý svůj psí potenciál.

Z toho důvodu musíme enrichment definovat velmi opatrně, když mluvíme s majiteli psů a s lidmi, kteří se psy pracují: *Enrichment znamená zjistit, co náš pes potřebuje, a pak mu vytvořit prostředí, které mu umožní tyto potřeby v maximální míře uspokojovat.* Vy čtenáři tedy můžete o enrichmentu nejnáze uvažovat jako o uspokojování potřeb svého psa. Tuhle definici budeme v celé knize dále rozvíjet a prohlubovat, ale podstatou konceptu enrichmentu neboli obohacení životních podmínek skutečně je uspokojování potřeb psa v maximálním možném rozsahu.

Také musíme hned na začátku zdůraznit, že pokud nevíme, kdo jsou psi jako druh nebo jaké jsou jejich skutečné potřeby, tak s procesem obohacování příliš daleko nedojdeme. Pokud se budeme spoléhat na mýty, nepodložené domněnky a romantické představy o psech, tak ve své snaze o jejich obohacení určitě mineme cíl. Z toho důvodu tahle kniha zahrnuje mnohem více témat, než by většina lidí od knihy o enrichmentu očekávala. Nejde tu totiž jen o hračky a hry. Jde o to, kdo jsou vlastně psi, o celé spektrum jejich fyzických,

behaviorálních a instinktivních potřeb a o to, jak můžeme tyto potřeby uspokojovat v rámci každodenního života. Mít psa, to není – a neměla by být – práce, do které každý den přijdete a pak z ní zase odejdete, měl by to být způsob života. Takže budeme hovořit i o tom, jak se to dá uskutečnit realistickým a udržitelným způsobem.

Jak je tato kniha uspořádána

Tato kniha je rozdělena do tří částí. Kapitoly 1 až 3 pojednávají o původu konceptu enrichmentu a jasně definují, co enrichment je a není. Druhá část, kapitoly 4 až 12, se hlouběji zabývá praktickými detaily enrichmentu, popisuje jeho různé druhy a uvádí, proč jsou důležité. Poslední část, kapitoly 13 až 17, předkládá praktická doporučení, s jejichž pomocí si můžete vytvořit a realizovat plán enrichmentu na základě toho, co jste se z knihy dozvěděli.

KAPITOLA 1

Enrichment dříve a dnes

Slovo „enrichment“ je v dnešní době v módě. Zaznívá v rozhovorech o blahu zvířat a často se objevuje ve spojení se slovem „trénink“, jako by to byly dvě části jednoho celku: enrichment-a-trénink. Něco jako burákové-máslo-a-marmeláda. Spojení vytvořené v nebi. Každý ví, že jsou důležité a že spolu nějak souvisejí, že? Je to jasné jako facka. Ale na otázku, jak enrichment definovat, už většina lidí nedokáže dát jasnou odpověď. Jsou to hry? Jsou to hračky? Je to prevention nudy? Co přesně je enrichment? Co znamená? Proč je důležitý? Není zbytečný? Vždyť divokým zvířatům v přírodě taky nikdo nevyrabí hračky. Možná že svá zvířata dokonce rozmazlujeme. Možná ve 21. století se svými představami o obohacení zvířata příliš hýčkáme.

Když jsme se rozhodly, že tyto otázky zodpovíme, zjistily jsme, že na to potřebujeme celou knihu. Nejen že je tohle téma o hodně rozsáhlejší než hračky, hry nebo otázka rozmazlování zvířat, ale většina lidí si neuvědomuje, jak obrovský význam má pro fyzické, behaviorální a emocionální zdraví našich zvířat. Abychom pochopili, co je enrichment, proč je důležitý a jak ho začlenit do každodenního života, musíme si nejdřív říct něco o tom, jak se vyvíjel.

Začalo to v zoologických zahradách

Ať si o zoologických zahradách myslíme cokoli, tak jim my majitelé psů vděčíme za víc, než si možná uvědomujeme. Naše pojetí enrichmentu a toho, jaký má vztah k životu našich psů, je přímým výsledkem práce ošetřovatelů v zoo.

Z toho důvodu, i když se tahle kniha zabývá enrichmentem psů, musíme začít u zvířat v zoologických zahradách.

Zoologické zahrady, jak je známe dnes, jsou podstatně jiné, než jaké byly do doby před druhou polovinou 20. století. I když lidé chovali divoká zvířata v zajetí odedávna, začali se až v 60. letech minulého století zamýšlet nad blahem zvířat v zoo a nad tím, jestli by se nemohli lépe postarat o jejich štěstí a zdraví. Byl to pomalý a postupný proces, ale pak přišel muž, který kauzu blaha zvířat v zoo posunul kupředu výrazněji než kdo jiný, Dr. Hal Markowitz.

Dr. Markowitz celý život zkoumal zvířata v přírodě a také se o ně staral v zajetí. V té době byly zoologické zahrady, řečeno jeho slovy, „betonové pustiny“. Zvířata trávila celý život v malých holých klecích, kde neměla co dělat a většinou postrádala i možnost interakce s jinými příslušníky svého druhu. Vrcholem dne pro ně byla doba krmení, ale i to bylo podáváno mechanicky, jako na výrobní lince. Po celý zbytek dne se zvířata v zoo buď vůbec nehýbala, nebo prováděla nefunkční opakované pohyby – které jsou známkou deprivace a chronického stresu – zvané **stereotypie**. Hal Markowitz měl důkladné vzdělání v behaviorálních vědách a stereotypie hned rozpoznal, ale na to, aby si uvědomil do očí bijící kontrast mezi aktivními, inteligentními, dynamickými jedinci, které pozoroval v přírodě, a tupými, bezduchými tvory v zoo a akváriích vlastně ani nepotřeboval odborné znalosti. Tohle se musí změnit a Hal Markowitz se pevně rozhodl, že to změní.

Měl štěstí, že na snahu o tyto změny byl zrovna pravý čas. V 60. letech minulého století začali lidé čím dál víc pomýšlet na zdraví ekosystémů po celém světě a na zmenšující se populace zvířat, které v nich žijí, a vzniklo hnutí za ochranu přírody. Zoologickým zahradám už nezáleželo jen na tom, aby pobavily člověka, ale také na tom, aby pomáhaly zachránit živočišné druhy na planetě. To znamenalo snižovat počet zvířat odchycených v přírodě a realizovat chovné programy – nejen kvůli přírůstkům pro zoologické zahrady, ale i kvůli snaze o reintrodukcii zvířat do přírody, kde by pomohla zvětšovat a diverzifikovat ohrožené populace. Ale chovné programy se potýkaly s potížemi kvůli špatnému mentálnímu, emocionálnímu a často i fyzickému zdraví zvířat v zajetí. Bylo čím dál jasnější, že zoologické zahrady neuspokojují potřeby svých zvířat a že je to k velké škodě všech.

Dr. Markowitz měl plán, který předložil zoologické komunitě: „Nejprve se snažte co nejvíc poznat [každý] druh v přírodě i v zajetí“ (2011). Z našeho dnešního hlediska to možná zní samozřejmě: potřeby živočišného druhu

nemůžeme uspokojovat, pokud nevíme, jaké vlastně jsou. Proto Dr. Markowitz doporučil, aby zoologické zahrady vytvořily etogram pro každý druh, který mají ve svých sbírkách. **Etogram** je seznam nebo tabulka chování, která lze pozorovat u příslušníků určitého živočišného druhu. Etogramy vědcům pomáhají objektivně zaznamenávat přirozená chování uskutečňovaná určitým druhem a současně na minimum zredukovat možnost nesprávného výkladu nebo rozdílných výkladů mezi různými vědci. Dr. Markowitz etogramy používal k tomu, aby zoologickým zahradám pomohl zjistit, k čemu pozorovaná přirozená chování slouží. Pak jim pomáhal vytvořit prostředí, které by každému druhu pomohlo daná chování uskutečňovat. Tak se zrodil koncept enrichmentu neboli obohacení životních podmínek: nejdřív zjistit, jaké má zvíře potřeby, a potom určit, jak tyto potřeby plnit v zajetí.

Definování cílů a měření výsledků

Dr. Markowitz si ovšem uvědomoval, že je důležité si nejen *myslet a mít pocit*, že enrichment zvířatům v zoo pomůže, ale že je třeba to nezvratně a přesvědčivě *vědět*. U enrichmentu jde totiž o kvantifikovatelné zlepšení kvality života u zvířat v zajetí a u domestikovaných zvířat, což znamená, že nestačí, že se líbí nám nebo že z něj máme dobrý pocit. U enrichmentu nejde o nás; jde o blaho zvířat. Proto Dr. Markowitz kromě používání etogramů pro vytváření enrichmentových plánů v zoologické zahradě také doporučoval, aby byly jasné definovány cíle a pečlivě shromažďována data, protože pak bude možné přesně měřit účinnost enrichmentových programů. To znamená:

- Dokumentovat jasná, pozorovatelná chování zvířete a poměřovat je s jeho etogramem.
- Stanovovat jasné cíle, jak měnit stávající chování tak, aby se co nejvíce podobalo chování z etogramu, typickému pro daný druh.
- Dokumentovat interakce zvířete s nabízeným obohacením a úspěšnost těchto interakcí při navozování žádoucích změn chování.
- A co je nejdůležitější, dokumentovat, zda zvíře samo od sebe uskutečňuje tato žádoucí chování i nadále a dlouhodobě. Vlastní volba zvířete je velmi důležitým aspektem úspěšného enrichmentového plánu, a proto jí budeme i v této knize věnovat hodně času.

Představa, že k enrichmentu musíme zaujímat metodický přístup, se některým čtenářům určitě nebude líbit. Mnozí lidé totiž raději při interakci se zvířaty ve svém životě používají spíš intuitivní nebo empatický přístup. Empatie a intuice jsou samozřejmě důležité. Výhodu mají lidé, kteří už vůči zvířatům intuitivní a empatictí jsou; u ostatních se intuice a empatie dá vypěstovat (a měla by se pěstovat). Ovšem tyhle dvě schopnosti samy o sobě nestačí k tomu, abychom ve svém úsilí dosáhli žádoucích účinků v plném rozsahu. Když se budeme opírat o důkazy, tak tím své intuitivní a empatické schopnosti nijak nezmenšíme – ba naopak, zvýšíme je.

Ve své knize *Enriching Animal Lives (Obohacování života zvířat)* Dr. Markowitz hovoří o prvním případě, kdy jeho metodický přístup přinesl hmatatelné výsledky. Ve výběhu gibbonů bělorukých vytvořil „prales“ a do jeho klenby umístil krmné stanice, protože v přírodě jsou giboni zvyklí se krmit právě v klenbě stromů. Před vytvořením této expozice dostával gibbon, který ve výběhu žil, krmení na zem. Když pak sledoval gibona, jak šplhá nahoru po jednom ze stromů, zavěšuje se za končetiny a houpavými pohyby přeskakuje od jedné krmné stanice ke druhé, zaplavila ho celá směsice emocí: provinilost, kolik zvířat prožívá bezmocný a nešťastný život, vzrušení a úžas nad jejich inteligencí a důmyslem a naděje, že lidstvo bude schopné dál zlepšovat kvalitu života všech zvířat, o která se stará.

Naděje Dr. Markowitz se splnila. Mnoho zoologických zahrad, akvárií a aviárií po celém světě už si uvědomuje důležitost obohacování životních podmínek zvířat a jejich enrichmentové programy se dál rozvíjejí a pokračují. Zvířata všech druhů v zajetí i domestikovaná zvířata jsou šťastnější a mají více možností, než měla kdy v minulosti, a i chovné a reintrodukční programy jsou díky tomu úspěšnější než kdy dřív. A my se den za dnem stále více učíme a zlepšujeme.

Vynalézavost ošetřovatelů v zoo při vymýšlení, jak zvířatům obohatit životní podmínky, je skutečně inspirující. Některé strategie enrichmentu jsou zřejmé na první pohled, například utváření příležitostí k obstarávání potravy a lovu (angl. foraging), aby si zvířata mohla shánět krmení přirozenějším způsobem: kořist z papírové drti, kterou predátoři musí „ulovit“ a „zabít“, vyvěšování větví pro ptáky, aby si na ně létali pro ovoce, zmrazování krmiva pro hrocha do kostek ledu, aby si led okusoval při plavání, a tak se ke krmivu propracoval, zavěšování sena na vysoké větve, aby se sloni museli natahovat nahoru a podávat si ho chobotem. Další strategie zase povzbuzují hravost a pohyb:

bublínkové koupele pro primáty, zavěšování skrýš do výšky, aby odtamtud mohly velké kočkovité šelmy útočit na svou „kořist“, velké těžké míče pro prasata, aby si je mohla kutálet po zemi, větve a listy pro papoušky, aby si je mohli loupat a oklovávat. A pak jsou tu méně zřejmé aspekty enrichmentu, které by nezúčastněný pozorovatel mohl snadno přehlédnout nebo si je nesprávně vyložit. To, co na první pohled vypadá jako špinavá kaluž stojaté vody, je ve skutečnosti ideální „bažina“ pro aligátory. Pokud uvidíte po obvodu vlčího výběhu vyšlapanou cestičku, je to záměr: obcházení stojí na vlčím etogramu, takže vlci na něj potřebují svůj prostor. Rozprašovače ve voliéře tropických ptáků neslouží jen k vytvoření atmosféry; jsou nezbytné pro zdraví kůže a peří ptáků, stejně jako u zase jiných druhů podporování koupání. V zoologických zahradách se změnil nejen způsob podávání krmení, ale i samotné krmení, protože nutriční výzkum nám pomáhá získat lepší představu o výživových potřebách divokých zvířat v zajetí. Vyvíjí se i veterinární péče. Zoologické zahrady dokonce s pomocí kliktréninku učí svá zvířata, aby se veterinárních procedur účastnily aktivně a dobrovolně. Tím se u nich snižuje stres a strach a není třeba je uspávat kvůli běžnému veterinárnímu ošetření, takže se sniží náklady, časová náročnost a rizika. Tohle všechno je enrichment, důmyslné a rafinované obohacování životních podmínek.

Když zkombinujeme empatii, intuici a metodický přístup, abychom pro zvířata, o která pečujeme, vytvořili obohacující prostředí, tak to obohatí i náš život. My dvě už řadu let zajišťujeme enrichment svým vlastním zvířatům, zvířatům svých klientů, zvířatům v útulcích a záchranných stanicích, kde pracujeme. Není nic úchvatnějšího než vidět, jak nám zvíře přímo před očima ožívá, toho se nikdy nenabažíme. Dnes je to pro nás možná ještě úchvatnější, než když jsme to viděly poprvé. Náš život je lepší, protože dokážeme zlepšovat jejich život.

Stále více příslušníků zoologické komunity dnes uvažuje a hovoří o enrichmentu v tom smyslu, v jakém ho vyvinul Dr. Markowitz. Ten říkal: „Enrichment by měl být synonymem pro ‚větší podobnost přírodě.‘“ Jinými slovy, enrichment se dá definovat *jako uspokojování všech potřeb zvířete co nejpodobněji tomu, jak by byly uspokojovány v přírodě, aby tak mělo zvíře možnost zdravě a přiměřeně uskutečňovat chování typické pro svůj druh.* Enrichment není definován jen tím, co děláme, ale i výsledky toho, co děláme, protože ty jsou ještě podstatnější. Enrichment představuje obohacení životních podmínek, pouze pokud je výsledkem tělesně zdravé zvíře se zdravým chováním.

Někteří zoologové a behavioristé používají místo termínu „enrichment“ pojem „husbandry“, tedy zajištění co nejpřirozenějších podmínek. Pojem „enrichment“ ale převládá, obzvláště v komunitě majitelů psů, kteří touží obohatit svým zvířatům život. Když lidé hovoří o enrichmentu u psů, mají obvykle na mysli hry, hračky, tělesný pohyb a jen okrajově některé jiné aspekty péče a ošetřování. Jak ale uvidíte v celé téhle knize, jde o mnohem víc.

KAPITOLA 2

Prvky enrichmentu

Jak jsme si říkali v první kapitole, Dr. Markowitz definoval enrichment jako „větší podobnost přírodě“. Jinými slovy: enrichment znamená zjistit, jaké jsou přirozené potřeby zvířete, a pak mu vytvořit takové prostředí, které mu umožní tyto potřeby uspokojovat natolik, nakolik je to v zajetí možné. U zvířat v zoo to zní logicky, ale když tuhle definici použijeme u psů, narazíme na nečekané problémy.

Největší problém tkví v tom, že na rozdíl od většiny zvířat v zoo psi nejsou divoká zvířata v zajetí. Je to domestikovaný druh, a to už minimálně patnáct tisíc let (Larson et al., 2012). K domestikaci dochází, když člověk zásadním způsobem ovlivňuje vývoj zvířecího druhu tak dlouho, až je nakonec tento druh lépe uzpůsobený pro život s člověkem než pro život v přírodě. Domestikace geneticky změní tato zvířata tak, že se liší od svých protějšků v přírodě. Ale na rozdíl od některých jiných domestikovaných druhů, jako jsou například kozy, koně a velbloudi, jsou psi, *Canis lupus familiaris*, druhem, který v přírodě žádné protějšky nemá.

Jak identifikovat přirozené chování

Jak tedy můžeme určit, jaké je „přirozené“ chování psa? Přirozená chování jsou chování, která se u psů vyvinula před domestikací. Mnohá z těchto chování byla během staletí oslabena nebo téměř eliminována v důsledku selektivního šlechtění. Mnohá z nich však existují dodnes, a pak je enrichmentový program musí zohlednit. Identifikovat přirozené chování může být složité vzhledem

k odlišnostem, které u psů vznikly v důsledku selektivního šlechtění. Jelikož člověk chová psy už celá staletí k tomu, aby plnili určité úkoly, má každé plemeno své specifické genetické předpoklady k určitým chováním (Handelman, 2008). Například u saňových psů je větší pravděpodobnost, že se budou toulat, zatímco pastevecká plemena se spíše drží v blízkosti domova. Lovečtí psi, kteří při lovu používají čich, hodně štěkají, zatímco psi, kteří loví s pomocí zraku, jsou tišší. Jezevčáci mají tendenci se podhrabávat, zatímco boxeři věci spíše přelézají nebo přeskakují. Aby to bylo ještě komplikovanější, najdou se i psi, kteří neprojevují rysy typické pro jejich plemeno. Určitě existují saňoví psi, kteří se netoulají, a pastevečtí psi, kteří se toulají. Existují tiší psi lovící čichem a štěkaví psi lovící zrakem. Jsou jezevčáci, kteří nehrabou, a boxeři, kteří neskáčou. V každém plemenu se najdou jedinci, kteří nikdy nedostali zprávu, že by se měli chovat určitým způsobem! A pak tu jsou samozřejmě ještě kříženci, kteří zdědili celý balík smíšených vlastností. Aby se nějaké chování dostalo na etogram, musí být běžné a dobře zdokumentované napříč celým druhem. Jelikož jsou chování u různých plemen psů tak rozmanitá, není nic překvapivého, že jich na etogramu psů nakonec figuruje tak málo. Když si na internetu vyhledáte „etogram psa“, tak na většině z nich najdete jen signály řeči těla a případně jen pár dalších věcí.

Výzkumné strategie k identifikaci přirozeného chování

Někteří vědci se rozhodli zkoumat populace zdivočelých psů. „Zdivočelý“ ovšem není totéž co „divoký“. Zdivočelé zvíře je buď divoké zvíře, které bylo zásahem člověka přemístěno a adaptováno na nepůvodní prostředí, nebo – což je pro naši problematiku důležitější – některý domestikovaný druh, který se časem adaptoval na život nezávislý na člověku. Taková zvířata žijí například ve městě nebo v jeho blízkosti nebo někdy i v přírodě, ale určující je pro ně to, že nežijí tam, kde se jejich druh původně vyvinul, a že při svém přežití nezávislejší na člověku. Vědci, kteří je zkoumají, jsou přesvědčeni, že získají představu o tom, jaké je přirozené chování psů, když budou pozorovat, jak žijí s minimálními nebo nulovými zásahy člověka. Jiní vědci se naopak rozhodli zkoumat psy, kteří žijí jako domestikovaný druh, jakým také ve skutečnosti jsou: buď v útulcích, nebo doma, protože jsou přesvědčeni, že „zásahy“ člověka představují jednu z určujících charakteristik tohoto druhu. My dvě zastáváme názor, že komplexní představu o přirozeném chování psího druhu jako celku

nám poskytně pohled na kombinaci výzkumu zdivočelých, útlkových i domácích psů; blíže se tím budeme zabývat v osmé kapitole.

I s ohledem na tyto limitující komplikace ovšem můžeme poměrně dobře kategorizovat u psů typické druhové chování. A pokud jde o obrovskou rozmanitost individuálních chování, převzaly jsme tuto mantru od Dr. Susan Friedmanové: „chování je zkoumání jednoho jedince.“

Zjistily jsme, že odchylky mezi jedinci nejsou ve skutečnosti na překážku vytvoření úspěšného enrichmentového plánu pro psy, se kterými pracujeme. Když jako východisko použijeme typické druhové chování, tak pak už jen stačí pozorovat konkrétní chování daného jedince a na základě toho vytvořit jeho vlastní jedinečný etogram. Co dělá váš konkrétní pes a jak pro něj můžete vytvořit plán obohacení, který optimálně uspokojí jeho potřeby? Doufáme, že na konci téhle knihy budete mít na tuto otázku jasnou odpověď.

Přirozené chování a instinktivní potřeby

K instinktivním potřebám patří: sensorická stimulace, bezpečnost, pocit bezpečí, obstarávání potravy a svobodná možnost uskutečňovat přirozené chování, což může být zároveň chování typické pro dané plemeno. Každé z těchto témat je tak důležité, že má v knize svou vlastní kapitolu. Jedno ovšem mají společné: právě tyhle instinktivní potřeby často majitele, ošetřovatele a trenéry rozčilují a jejich uspokojování bývá považováno za „špatné“ chování. Je však třeba připustit, že existují, a najít způsob, jak by si je pes mohl uspokojovat bezpečně a přijatelně. Jinými slovy: jak nechat psa být psem.

Například při surfování po kuchyňské lince nebo prohrabávání odpadků pes prostě využívá svůj silný čich a svou zvědavost k tomu, aby si sehnal něco k jídlu. Tohle chování splňuje tři oddělené, ale související instinktivní potřeby:

- **Senzorická stimulace:** nejsilnější smysl psa je jeho čich, navíc jsou psi neuvěřitelně citliví i na dotekovou stimulaci
- **Požírání odpadků (angl. scavenging):** psi jsou požírači odpadků, což znamená, že sežerou to, co najdou, a loví, jedině když je to nutné a když nemohou získat potravu snadnějším způsobem
- **Obstarávání potravy (angl. foraging):** shánění a opatrování potravy

To, co nám připadá jako odporné a destruktivní chování, je vlastně činnost, kterou pes uspokojuje své potřeby, jak nejlépe dokáže vzhledem k příležitostem, které má k dispozici ve svém prostředí. Koneckonců ekvivalent tohoto chování v přírodě psům zajišťoval přežití až do doby, kdy byli domestikováni!

Znamená to tedy, že bychom jim to měli dovolit? Samozřejmě že ne. Na to, abychom mohli žít se psy, nemusíme žít na smetišti; prohrabávání odpadků je pro ně rozhodně nebezpečné a nezdravé. Ale musíme je přestat trestat za to, že se snaží uspokojovat si své potřeby tak, jak umí. Naopak by to pro nás mělo být signálem, že jim máme vytvářet vhodnější možnosti, aby si tyhle potřeby mohli uspokojovat, a současně se postarat o management neboli úpravu prostředí psů tak, aby nežádoucí chování ani nemohli uskutečňovat.

Jiný příklad: už si ani nestelete postel, protože pes vám ji stejně obvykle zase rozhrabe. Když zapomenete zavřít dveře do ložnice a na pouhých pár minut se obrátíte zády, tak na postel hned vyskočí a udělá si tam z úhledně ustlaných přikrývek pelech. Tu a tam do nich možná i vykouše díru. Proč se takhle chová? Proč *potřebuje* spát na vaší posteli, když má svůj vlastní nádherný pelíšek? Proč si tak vytrvale dělá pelech z vaší postele? I tohle chování mu totiž plní určité potřeby:

- **Pocit bezpečí:** podobně jako mnoho jiných vnímajících tvorů touží i psi po bezpečném prostoru a táhne je to k místu, kde se cítí nejjistěji. A stejně jako člověk a jakýkoli jiný vnímající tvor staví často bezpečí na roveň pohodlí, takže pokud je pro ně nějaké místo pohodlné, cítí se na něm bezpečně. Dále je může uklidňovat lízání nebo žvýkání. Když se pes usadí v pohodlném prostoru, tak ho často popadne touha něco pro uklidnění olizovat nebo žvýkat. Někdy je ovšem ono „něco“ shodou okolností předmět, který dodává klid i vám.
- **Senzorická stimulace:** i když sebečastěji perete ložní prádlo, pes se svým skvělým čenichem vás z vaší postele stále cítí. Psi mají navíc na tlapkách několik druhů pachových žláz, které zanechávají na přikrývkách i jejich pach. Domov je prostě tam, kde jsou vaše pachy.

I v tomto případě platí: pokud je vám tohle chování nepříjemné, snažte se hledat způsoby, jak uvedené potřeby uspokojit a současně zabránit nežádoucímu chování.

To, že jsou psi domestikovaní, ještě neznamená, že by automaticky věděli, jak se mají adaptovat na náš svět městských lidí 21. století. Pořád jsou to psi. Pořád mají psí potřeby. Tyhle potřeby nikam nezmizí. A oni si je budou uspokojovat tím nejlepším způsobem, jaký znají, dokud je nenaučíme lepší způsoby.

Emocionální potřeby

Pokroky v behaviorálních výzkumech jsou dnes na takové úrovni, že už se nedá popřít, že zvířata mají city a prožívají radost a bolest. Patricia Barlow-Iricková, PhD, píše ve své knize *How 2 Train A* (*Jak trénovat*):

Už jste někdy sklidili kritiku za antropomorfizaci? Novodobá věda už se na tento prohřešek nedívá zdaleka tak přísně. Zvířata skutečně mají city, a dokonce i ryby cítí bolest. Vědci mohou zkoumat fyzikální a chemické změny související s typickými emocionálními stavy u člověka. Jelikož se u všech savců v reakci na situace, které by mohly vyvolat emoce (například strach a radost), vyskytují stejné fyzikální změny, nemáme důvod tvrdit, že zvířata necítí stejné emoce jako my. Vědci mohou prokazatelně vyvolat podobné emoce tím, že stimulují odpovídající části mozku u tak odlišných druhů, jako jsou kuřata, morčata a lidé. Někteří vědci dokonce naznačují, že podobně jako u dětí jsou emoce u zvířat možná silnější než u dospělých lidí.

Víme už, že zvířata mají vlastní myšlenky, city, motivace a záměry. Výzkumy z poslední doby nasvědčují tomu, že psi mají kognitivní schopnosti lidských batolat (Stewart et al., 2015; Tomasello and Kaminski, 2009), což znamená, že jejich vnitřní život je daleko bohatší a složitější, než jsme si dosud mysleli. Dokud nevynalezneme stroje, které by dokázaly číst myšlenky, nemůžeme doopravdy zjistit, jak tento vnitřní život vypadá. Jestliže ovšem chceme plnit potřeby svého psa, musíme uznat, že tyhle potřeby existují, a vzít je v úvahu, když pro ně vytváříme plán obohacení životních podmínek.

Existence emocionálního života psů a jejich batolecí úrovně inteligence zároveň znamená, že psi mohou být také duševně zdraví nebo duševně nemocní. I to je nepopíratelné. Duševnímu zdraví zvířat je věnován celý specifický obor veterinární medicíny. Certifikovaní veterinární behavioristé se během studia dopodrobna seznamují s duševními nemocemi, které mohou postihnout psy, a s různými způsoby, jak tyhle nemoci léčit. Stejně jako u lidí se tyhle nemoci

často dají hmatatelně měřit a diagnostikovat. Při dnešní úrovni vědeckých pokroků už nelze popřít, že duševní nemoci u zvířat skutečně mohou existovat a také existují.

Uspokojování fyzických potřeb

Dalším prvkem enrichmentových programů je rozpoznání fyzických potřeb psa. Fyzické potřeby jsou potřeby našeho fyzického těla a tahle kategorie člověka nejčastěji napadne, když uvažuje o základních potřebách.

K fyzickým potřebám patří zdraví, hygiena, výživa a tělesný pohyb. Fyzickými potřebami se budeme v knize zabývat nejméně ze všeho, protože veterinární medicína a výživa není náš obor. Existuje však pár důležitých bodů, které nemůžeme pominout, protože i tyhle potřeby souvisejí s enrichmentem.

Hygiena

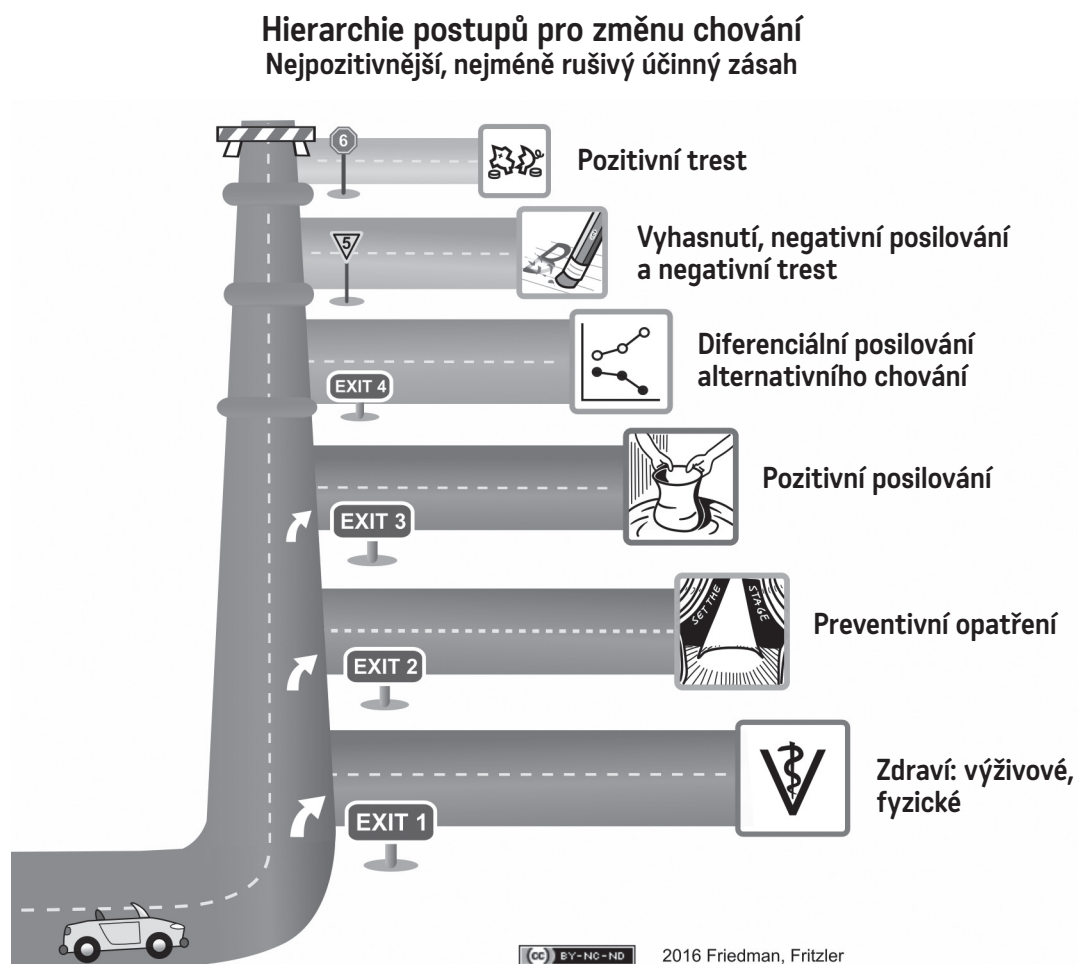
V souvislosti s naší definicí enrichmentu mějte na paměti, že i u hygieny jde o to, co je nejlepší pro blaho psa, ne o to, co chceme nebo co podle nás hezky zní. Naším kritériem číslo jedna při posuzování toho, jak o svého psa pečujeme, by mělo být: „Je to to, co skutečně potřebuje? Jaký to na něj má dopad?“ a ne: „Co chci já?“ My dvě jsme se už například setkaly s mnoha majiteli psů, kteří několikrát týdně své psy pečlivě koupou, protože je chtějí zbavit „psiho“ zápachu, ale veterinární dermatologové před takovými praktikami varují, protože neprospívají kůži psa. Pokud pach psa někomu skutečně vadí, může používat suchý šampon a důkladně psa každý den kartáčovat, ale koupele by se měly omezit maximálně na jednu až dvě týdně. Většina psů pravidelné koupání nepotřebuje, pokud nemají nějakou kožní nemoc, na kterou veterinář předepsal léčivé koupele. I psům s hustou srstí obvykle stačí koupání jednou za šest až osm týdnů. Obecně vzato je koupání něco, co děláme pro sebe, ne pro jejich blaho.

Na druhé straně mnoho psů potřebuje pravidelné kartáčování, zkracování drápků, čištění uší nebo pravidelné čištění kožních záhybů na obličejí. Lidé vyšlechtili některé psy tak, že jejich tělo vyžaduje každodenní péči a ošetřování kvůli zdraví. Popírání těchto potřeb na základě scestného názoru, že „v přírodě psy nikdo takhle nerozmazluje, takže tenhle pes to určitě taky nepotřebuje“, má škodlivý dopad na kvalitu jejich života a navíc jim může dokonce bránit v přirozeném chování. Například psi, kteří mají příliš dlouhé drápky, někdy nechtějí běhat nebo hrabat nebo dokonce chodit po určitém povrchu. Emily měla klienty,

kteří si adoptovali mopse se strašlivým zánětem kožního záhybu na obličej, protože předchozí majitel mu odmítal pravidelně čistit obličej. V důsledku toho pes nechtěl používat čmouchací kobereček. Nejdřív to vypadalo, že se pes koberečku bojí, ale jakmile se infekce kožního záhybu vyléčila, začal ho používat a oblíbil si ho. V používání koberečku mu nebránil nezáměr, ale zdravotní problém.

Zdraví

Tenhle mops byl jen jedním z mnoha, mnoha psů, se kterými jsme se setkaly a jejichž problémy svědčí o tom, jak důležitou roli hraje v chování zdraví. Fyzické zdraví má zcela nepochybně vliv na chování psa – nebo vlastně jakéhokoli živého tvora. Je tak důležité, že představuje první zastávku v Humánní hierarchii.

Humánní hierarchie je protokol, který pomáhá trenérům zvířat a behaviorálním poradcům při určování tréninkových přístupů. Podrobné pojednání Humánní hierarchie by překračovalo rámec téhle knihy, ale její základní myšlenka je tato: když chceme psa zbavit nežádoucího chování nebo ho přimět k žádoucímu chování, může nám na to „fungovat“ mnoho tréninkových strategií, ale ne všechny budou mít na našeho psiho žáka stejný dopad. Proto se musíme ze všech sil snažit používat ty nejetičtější, nejefektivnější možnosti, které žáka co nejvíc posilují a zároveň nepoškozují jeho mentální, emocionální a fyzické zdraví.

V první řadě se musíme ujistit, že nežádoucí chování není způsobováno, zhoršováno nebo (jako v případě mopse) že žádoucí chování není potlačováno zdravotním problémem. Emily měla také klienty, jejichž boxer začal zničehonic projevovat agresivitu vůči členům domácnosti, což nikdy předtím nedělal. Klienti navštívili několik trenérů a všichni jim doporučovali „dominantní“ přístup a trestání agresivního chování v různých formách: měli psa „dominantně povalit“, házet na něj chřastící řetízky, zvednout ho do vzduchu na vodítku a dávat mu šoky elektrickým obojkem. Agresivita psa se ale pořád zhoršovala. Nakonec se majitelé dostali k Emily. Už při prvním setkání si všimla, že pes je až přehnaně ostražitý, když mu někdo prochází kolem boků, že chodí podivně ztuhle a nikdy nezvedá hlavu nad úroveň ramen. Doporučila jim, aby ho před zahájením jakéhokoli tréninku nejprve vzali na vyšetření k veterináři. Ten zjistil, že pes má vážné bolesti za krkem kvůli artritidě a poškození krčního nervu. Všichni trenéři, kteří se soustředili jen na trestání agresivity, nejen vůbec neřešili její hlavní příčinu, ale navíc psovi ještě zvyšovali bolesti, které už měl. Ještě jednou zdůrazňujeme, že je velmi důležité se ujistit, že zvíře je naprosto zdravé a nemá žádné bolesti, a teprve potom můžeme začít zkoušet další postupy.

Také upozorňujeme, že návštěvou veterináře by mělo začít řešení každého problému s chováním, nejen řešení takových problémů, u kterých je zdravotní složka zjevná. Zdravotní problémy totiž často hrají u nežádoucího chování takovou roli, jaká by nás ani nenapadla, kdyby nám celé puzzle nepomohl složit dohromady odborník. Například veterinární behaviorista Dr. John Ciribassi prováděl výzkumy, které nasvědčují tomu, že orální nutkavé chování, jako je například chňapání po mouchách, cumláni slabin nebo kompulzivní olizování, bývá často provázáno gastrointestinálními problémy (Ciribassi and Ballantyne, 2013). My dvě jsme si všimly, že většina psů, u kterých řešíme

Ten NEJ život pro vašeho psa

Komplexní pohled na to, jak psovi
obohatit každodenní život

Z anglického originálu *Canine Enrichment for the Real World*, vydaného nakladatelstvím Dogwise Publishing, přeložila Jana Dušková

Redakce Zuzana Pallová

Sazba Matěj Barták

Vydal Pavel Jeřábek – Nakladatelství PLOT, Bělohorská 2, 169 00 Praha 6,
www.plotknihy.cz, jako svou 392. publikaci

Tisk Těšínské papírny, s.r.o., 2021

Vydání první, Praha 2021

ISBN 978-80-7428-405-2